

Herrmann Bahr:
DIALOG O TRAGICKÉM
(Přeložil Jaroslav Vogl).

*„Tui ipsius quasi arbitrarius honorariusque plas-
tes et fictor.“*
Pico.

1.

Dáma pravila: „Pojď, nedáme se tím rušiti ve své zábavě.“ A odvedla přítelkyni. Odebraly se do divadla.

Pán domu s úsměvem hleděl za nimi. Bylo nám to jen pohodlné. Toliko jinoch byl by vlastně raději šel s dámami. Nicméně se vzpamatoval, bál se patrně našeho výsměchu. Pak pravil k pánovi: „Mohu již pochopiti, že muž vašeho rozhledu, vaší zkušenosti ve všech lidských věcech musí nenáviděti hloupé frašky, které nyní opět ovládají naše jeviště. Kdyby se však pozvolna všickni vzdělaní odvrátili od divadla, jak potom má býti lépe? Neměl byste spíše povinnost vnutiti svůj jemnější vkus davu?“

Pán odpověděl: „Neporozuměl jste mi. Vysmívám-li se své ženě, ježto ještě stále má zalíbení v klamech jeviště, nedomýšlím se tím ještě nikterak haněti díla našich dnešních básníků. Nikterak nemyslím hloupé frašky, o nichž mluvíte. Míním, nelekejte se toho, můj entusiast, míním veliké drama, vysokou tragoedii. Ty jsou mi proti mysli, a shledávám to nevkusným, jestliže lidé naší kultury dávají se ještě stále ze zvyku jimi klamati, ač toho naprosto nemají zapotřebí. Račte tedy si povšimnouti, že nejsem nikterak odpůrcem pana Blumenthala a Kadelburga nebo Philippiho a Fuldy, avšak, abych byl zcela upřímný, jak jest to pro nás dlužno, Řeků, Calderona, především však Shakespearea. Nikoli proto, jako by mně bylo neznámo, že sloužili kultuře své doby, ano, že ona kultura právě teprve jimi byla umožněna a bez nich pravděpodobně vůbec byla by nevznikla, najisto však že by se byla neudržela. Ale míním, že jsme se změnili, že nám ona kultura již nyní nedostačuje a že proto jest pošetilé, jestliže usilujeme o novou, zatím co setrváváme u prostředků staré. Přirozeně mluvím stále jen o nás, kteří se domníváme, že v sobě cítíme již vyšší formu člověka. Ostatním lidem ať si jen dále činohra zdá se býti možnou.“

Vzhledli jsme, neboť měl mistr v oblibě, škádliti nás mnohdy falešnou vážností, která se pak prozrazuje lstivýma očima. Ty však hleděly klidně, a on pokračoval: „Neboť, co se představuje v dramatech? Zapovězené. A nikterak, za účelem nás odstrašiti, ale mazlivě, zkrášleně, lichotivě. Tito rekové jsou všickni tak, jak my býti nesmíme, jak my býti nechceme. Milujeme Hamleta, ale styděli bychom se podobati se mu, a žádný by nechtěl býti Orestem, žádný Oidipem, žádný Heraklem. Jsou po krk ve vášních, které káráme a jimž unikáme. Proto, co oni musí zažiti, tomu my přejeme si vyhnouti se. Jak to jen, že nás může těšiti nebo dojímati, vidíme-li vysazeny lidi určitému zlému druhu vášní, s nimiž bychom nikterak si nepřáli míti co činiti a které ovládati jest právě naší pýchou, vidíme-li je takto jako v záslužném utrpení, ač vzdalování se téhož našli jsme jako zákon a mrav? V životě takové reky prostě zavírají, a lahodí-li nám, obdivovati je na jevišti, neprozrazuje se tím neoprávněná sympathie, za kterou bychom se vlastně měli styděti?“

„Možná,“ pravil jinoch váhavě, „možná však, že jest to právě hluboký smysl dramatu, osvobozuje-li nás na určitou dobu od zákonu a mravu a umožňuje-li nám cítiti, jak tyto v základě jsou jen výklad naší rozpačitosti, ale naší pravé přirozenosti zůstávají vždycky cizími.“

„Běží jen o to, co jest vlastně naší pravou přirozeností. Mým předkům bylo to úplně přirozené, jestliže přepadali kupce a loupili je.“
(Pokračování.)

Hermann Bahr:
DIALOG O TRAGICKÉM
Přeložil Jaroslav Vogl.
(Pokračování.)

Já mám jinou pravou přirozenost, která by se tomu vzpírala, poněvadž právě potomkům onen loupežný rytíř vytloukl jejich pravou přirozenost, a odtud nutným stavší se zákon, požadovaný mrav byly vtlačovány, až ve vnuku, ve mně, konečně proměnily se zase v instinkty, které působí právě tak bezpečně a bezprostředně, jako by byly vrozeny samé lidské podstatě. Mám plný důvod, nechci-li poklesnouti zpět, stříci jich v sobě a hájiti, jinak propukne loupežník znovu a zvrhne mne. Co však činí drama? Instinkty, k nimž jsme se pyšně kázní probili, oslabuje a probouzí staré, které jsme pyšně kázní porobili. V nás zápasí špatný člověk, jímž jsme dříve byli, ještě vždy s dobrým, jímž jsme se právě namáhavě stali. Drama staví se na stranu špatného. Řcete mi jen, kdo to může hájiti? Nemá tu vskutku více pravdy svatý Chrysostomus, který je nazývá „hostinou ďáblův“ a radí vznětlivým lidem prchatí před ním, jako prchá otrok s hořící pochodní před slámou nebo senem?“

Ale nyní jsme zpozorovali, jak to jiskří v jeho moudrých očích. Jinoch zaraženě mlčel. Náš lékař pravil: „Jest to druh homeopatie, ďábel vyhání se Belzebubem. Což mohl by náš přítel grammatik, jenž vždy ví nějaký citát, potvrditi hned z Aristotela: v osmé knize jeho Politiky praví se také, že vztekli lidé mohou býti upokojeni vzteklými písněmi a také vyléčení ze své zuřivosti, zatím co naproti tomu zdraví právě týmiž dostanou se teprve do zuřivosti.“ „To se dá slyšet,“ mínil mistr, „poněvadž to znamená v našem případě, že do divadla náleží jen nemocní a špatní lidé, kteří ještě trpí zbytky starého barbarství, jež tam tedy mají ze sebe jakoby vypotiti; avšak jest chrániti všech zdravých a dobrých, aby tam neztratili zdravého rozumu, nakazíce se od těch pošetilých.“

Grammatik nedal se však nikterak upokojiti: „To by znamenalo, že Řekové byli pošetilí. Leč tragoedie jest jejich největší čin. Musí tedy býti něco falešného na tvém mínění.“

„Můj Bože,“ zvolal mistr s úsměvem, „čtete stále Řeky a obdivujete je a nepozorujete nikterak, co jest na nich tak obdivovati. Ano. Řekové byli pošetilí a proto jejich mudrci vynalezli tragoedii jako prostředek k léčení národa. Chci vám také hned říci, od jaké pošetilosti a vůbec, jak si to myslím, — není to vlastně tak paradoxní, jak by se na první pohled zdálo. Vraťte se jen poněkud do starých dob, k oněm mythickým národům, kteří jako Lapithové, Kenturové nebo Flegyové ohrožovali ještě vzpomínky Řeků, k válečným toulavcům, kteří táhnou zemí, jsouce poháněni hladem nebo svou divokou krví, a mezi nimi myslíte si nyní vůbec nějakého velkého zakladatele a pořadatele, nějakého předřeckého Thesea, který se odváží postaviti zákon. Narazí na neblahé pudy, které musí spoutati: nejprve strachem z trestu, brzy však jakýmsi novým pojmem, který lichotí pýše těchto mladých lidí, pojmem cti, který odsuzuje jako nemůžné podléhati starým pudům divokosti, čímž náš vychovatel, opíraje se o stud, záležitost stálého střežení přenáší zvolna na jednotlivce. Barbarství ustupuje, počíná mrav: člověk učí se hodnotiti své pudy v dovolené, kterých může potřebovati vychovatel, a zakázané, kterým hrozí trest a hanba, poněvadž mohou škoditi rase a mařiti její plány. Honosí se oněmi, za tyto se stydí. Ony ukazuje, tyto skrývá, chce je ovládnouti, ba zničiti.

Nuže, táži se tedy: co stane se s těmito zakázanými, stíhanými a ukrytými pudy, co z nich bude, kam se podějí? Jsou tu jednou, dá se vůbec vypuditi přirozenost? Tamen usque recurret. Ale přirozené řešení, jejich vybíjení skutkem bylo jim odňato, musily býti nyní, jak říkáme, v podobných případech, „polknuty“; a ježto jsou zakořeněny dole hluboko v duchu, který byl ještě pln citlivosti vznětlivého mládí, viděl se brzy Theseus v nebezpečí jejich výbuchu. Vypomohl si, zatím co vytrhl se svým kmenem a táhl dále, do neznámých zemí, novými dobrodružstvími znovu do boje, pro nějž ovšem zákon neplatil: tak se mohly ony pudy opět vybouřiti, až po jejich vyčerpání tichá práce ukázněvání mohla počítati znovu. Co však se z nás stane, mohl se pak otázati, až jednou nebudeme narážeti na žádného nepřítele, až kol dokola všichni budou přemoženi, až všude bude uzavřen mír? Co bude pak s oněmi pudy? Jak dáme jim průchod, kam je vypustíme? A onou podivuhodnou silou, kterou dovedl tušiti lidská tajemství, veliký kněz mohl poznati, snad sám na sobě, že potlačený pud, který se nemůže uvolniti, jako již vůbec v přírodě nikdy nic není ztraceno, objeví se náhle opět, byť si přeměněn. Sluha, který má na mne zlost, ale přemáhá ji, bude potměšilým, zamilovaná dívka, která ovládne své smysly, stane se zlomyslnou nebo závistivou: vypuzený pud vplíží se zpět v jiné jakési podobě. Za všech přispění kultury, abychom se přemohli, stáváme se, jak to kdysi řekl Goethe k Schillerovi „lepšími jen pro okamžik“, ale „pak zdůrazňuje příroda jinými krisemi vždy své staré právo“. Zveme to dnes konversí affektů, náš medicus to potvrdí.“

Lékař přikývl: „Dva vídenští kollegové, doktor Breuer a doktor Freud popsali ji v pozoruhodné knize, ve své studii o hysterii.“

„Ano, tím se vysvětluje,“ pokračoval mistr, „hysterie z affektů, které člověk, na místě aby je přirozeně vyprázdnil a tím se uvolnil z napětí a opět přišel do rovnováhy, potlačuje a násilně opomíjí, z kteréžto příčiny samy buď, jako v mých příkladech, proměňují se v zasmušilost, nepříjemné rozladění a zmračení celé bytosti, nebo často v určitý tělesný fenomen, ochrnutí nebo vůbec v nějakou ošklivou konvulsi. Prostředek, o nějž se oba zmínění lékaři pokoušejí, jest tedy, že nutí nemocného, aby se opět zmocnil affektu, jež byl „polkl“ a násilím, většinou ze studu, uvedl v zapomenutí, a dal mu pak přirozeně pomínouti, — což nazývají: „odreagovati“ affekt, urážku nebo úděs, při čemž k uvolnění, k odklizení, což také jest velmi vzácné, dostačuje nikoli teprve čin, msta nebo ochrana, ale již pouhé slovo: vymluví-li se pacient, jest vyléčen. Přiznávám, že touto knihou poznal jsem teprve vlastní životní nebezpečí, k němuž směřuje každá kultura, a naučil se obdivovati zároveň velikou sílu Řeků, kterým bylo dáno, aby povážlivé nebo nepohodlné vášně, ba lidské neřesti, na místě toho, co my činíme, zapírajíce je, čímž nikterak se nelepší, raději zvolna rozumnou rukou přizpůsobovali, až by se staly na místě kletby požehnáním obce. Jako dovedli ješitnost, které se vysmíváme, čímž se stává jen zbabělou a falešnou, zvelebiti v agonistice na φιλοτιμία a po té na ni položili své nejvyšší ctnosti, právě tak unikli potměšilosti své vlastní kultury a naučili se z ní vytěžiti ještě nejvyšší výraz řecké bytnosti: tragoedii.“

Mistr mlčel. Lékař pravil: „Pozoruj již, kam směřuješ. Pravil jsem ihned: ‚homeopathie‘!“ Ale grammatik ujišťoval téměř nedůtklivě: „Tragoedie vznikla z bohoslužby, k očistě a zjasňování lidí, ke katharsi, jak se tomu říká v definici Aristotelově, který přece pravděpodobně znal lépe Řeky, než je známe my se vši vědou o hysterii a takových neléčitelných módních věcech.“

„Zajisté,“ řekl pán. „A měl také zcela pravdu. Katharse jest jejím účelem. Jest toliko otázkou, co katharse jest. Lessing rozuměl jí jakožto „proměně vášní v morální pohotovosti,“ načež mu již Goethe odpověděl, že „umění nemá vlivu na moralitu, také tragoedie a tragické romány neskonejšují nikterak ducha, ale vždy jen v neklid uvádějí naši mysl.“

(Pokračování.)

dva lékaři: upomíná národ, nemocný kulturou, nač nechce býti upomínán, na dřívějšího člověka divokosti, který ještě stále se choulí a skřípá v tom vzdělaném, jež nyní hraje, strhává mu pouta a uvolňuje zvíře, až by se vyzuřilo, a člověk, očištěn a zbaven od plíživých par a plynů, zkonejšěn vzrušením, mohl by se zase vrátiti poddajně k mravu. Rozumíme-li tedy tragoedii jako strašlivé léčbě vzpomínky na vše zlé, aby toto bylo vykoupeno a tím vyčerpáno a odstraněno, teprve potom pochopíme její poměr k mythu a pochopíme také formulí o „strachu a soucitu“, která učencům připadá tak těžkou. Může se pohybovati jediné v mythu, poněvadž má vzrušiti v nás dřívějšího člověka, onoho překonaného, onoho zlého člověka pradávna. Spatřujeme toho, jež popírati, zapomínati znamená všechnu naši hodnotu, děsí nás, lekáme se, jako se lekají oni hysterici, vzpomíná-li se jim na událost, jejíž stopu ze studu zahlazující, upadli do své nemoci. Ale zatím co tragoedie jest silnější než náš děs a nutí nás poznávati ve zločinu svůj vlastní pud, své vlastní přání: spolu-trpíme, a toť jediné, co nás léčí.“

„A tak jsi nám dokázal na konec,“ pravil nyní lékař potěšen, „co jsi původně popíral: cenu a význam tragického umění pro naši kulturu. Je tomu tak s tebou vždycky.“

„Myslíš?“ pravil mistr s úsměvem. Ale tu již hlásil se čilý jinoch: „Shledávám to čarokrásným. Jak tu vyplývá jedno z druhého: zlý pud, jež brzdí mrav, aby zamezil neblahý čin, pak práce svědomí, které usiluje ze studu potlačit onen pud, ba zapomenouti ho, pak jeho proměnění ve skličenosť, ale tím ztemnění a rozrušení celé bytosti, která posléze jest zachránitelná násilným zakročením, právě tragickou léčbou, která, abychom tak řekli, jest hlubokým vydechnutím z veškeré kultury a protáhnutím umdlených svalů, užitím nezužitkovaných energií, to cítím nevšedně rovněž. Že by však slovo mělo býti schopno nahraditi čin, ba že by, na duševním účinu měřeno, bylo mu vlastně zcela rovno, mstím-li se či mluvím-li jen o pomstě, nebo dokonce toliko vidím-li jen nebo slyším o pomstě, jest mi vzácně nové, ač cítím nicméně, že tomu může býti tak opravdu.“

„Tak opravdu,“ odtušil lékař, „že bychom jinak denně tisíckrát pukli. Kuchařka vyhartusí se na svou paní, měšťák na šlechtice, národ na své vládce a vše jest zase v pořádku. K tomu je tady vlastně naše svoboda: naříká se na škodolibost naší doby, která se roztahuje v tisku i v salonech, a zapomíná se, jak často dříve, jsouc bezectná a utajena, sahala k dýce. Konec konců jest dáti přednost vždy paskvillům před attentáty.“

„To věděli již Řekové,“ namítl grammatik, „a vynalezli své vlastní umění, umění *λοιδορία*.“

„A katolíci křest,“ přisvědčil doktor, „který konečně také chce vyčistiti obtíženou mysl... Kdo však jest příliš zbabělý a neodvažuje se nikdy spílati, umí si pomoci ještě jinak. Má připraven proti lidem, kteří budí jeho závist nebo nenávisť svou hodnotou, anonymní list, kterého by jinak nebylo lze vůbec vysvětliti. Anebo věří pisatel opravdu, že nás může mrzeti nebo raniti jeho hanopis, dojde-li vskutku na svoji adresu?“

„Polichotí nám dříve,“ pravil pán.

„Ale,“ pokračoval lékař, „o to mu naprosto neběží. Odreaguje, zatím co haní, svou závist a působí si rozkoš. Uvolněn a osvobozen, téměř usmířený, podá nám zítra zase ruku. Právě v kruzích velmi přísných mravů a kázně je to prostředek, jehož téměř vůbec nelze postrádati. Jinak by se lidé zadusili, rozskočili.“

(Pokračování.)

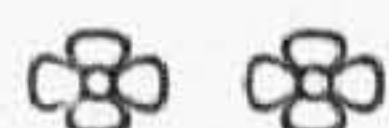
Hermann Bahr:
DIALOG O TRAGICKÉM
Přeložil Jaroslav Vogl.
(Pokračování.)

Ale Goethe ji pak sám přesadil od diváka do tragických postav a v těchto prohlásil za „vyrovnání vášní“, což jest míněno velmi umělecky, ale již prostě nesouhlasí s textem Aristotelovým. Tenť nepřipouští jiného významu, než jak jej vytkl Bernays, který — tu jest kniha, mám hned to místo, ano — který tedy katharsi překládá „uvolňujícím vybíjením“ a rozumí jim „z tělesného na duševní přenesené označení pro takový průběh skličujícího, který neusiluje proměnit nebo zatlačit element jej skličující, ale podnítit jej, vyhnati a tím způsobit uvolnění skličujícího.“ Na tom se zůstalo, pokud vím, také ve vědě. Toliko, že se tím nedostaneme o nic dále, dokud nebude nám jasno, který způsob „skličujícího“ to vlastně jest, jež má tragoedii „podnítit“, „vyhnati“ a tak purgovati. Připomeňme si jen, co se právě dělo s Řeky v té době, prve než počala tragoedie. Homér načrtl heroický svět, to znamená, dal bytnosti, která sice spočívala na povaze Řeků, ale tuto tak zduchovňovala, nebo, jak říkáme dnes, stylisovala, té nadvlády nad řeckým duchem, že nikdo nestrpěl, aby byl jiným, než ona. Nyní již nebyl tak zabrzděn, jako dříve za mého pelasgického Thesea, u hord, jen někde jednotlivý neblahý pud, ale zatím co byl nyní jinoch vychováván na heroa, byla mu tak suggerována od mudrců, buď si kněží, či umělců, dle jejich tužby zamýšlená a vyžadovaná přirozenost, jako by byla skutečnou, že se zhrozil na smrt, nalezl-li se jiným. Nechtěl býti, jakým byl, ale chtěl se podobati heroům: neboť tuto vyšší formu existence, kterou mudrci vydobili ze svých myšlenek, vydávali současně za skutečnou. Řecká kultura, spočívající na této ohromné lži, má od ní svoji strašlivou sílu. Pozdější říkali lidem vždy jen: máte býti takovými, nebo snažte se jimi býti! Vychovatel Řeků říkal jim: takto jest člověk! A kdo byl jinak, měl pocit, že jest nečlověk a špatně zrozen a styděl se přiznati to a vylhal se do výše tak, až skutečně zapomněl své vlastní přirozenosti a proměnil se a posléze stal se vyšším člověkem, jež v něm mudrci, na místě, jako to my činíme, aby jej prostě požadovali, vynutili oním nesrovnatelným klamem na víře národa. Co však asi námahy to stálo! Jednotlivec, hrozně pobouřen, ježto byl přistižen, že jest jiný, než člověk, jest zahanben, zmaten, poděšen, každý jest ke každému nedůvěřiv, že by jej mohl poznati a prozraditi, tím vyprovokován, aby se přetvořil, žádal od sebe nejvyšší ctnost, ano, zmocnil se vznešenější přirozenosti tak, až konečně jeho zlé svědomí musilo by zmlknouti, — jaká to existence, jaké napětí duše, vůle, všech sil, jaké zdvihnutí povah, roztrpčených hanbou, pronásledovaných strachem, podpichovaných závistí! Viděli jsme, jak jediný potlačený pud rozryl vše kol sebe. Zde však byl celý člověk potlačen, zadržán, vulgární, nízký člověk, jímž potajmu ještě každý byl a jímž přece žádný již býti nechtěl, především před veřejností ne a stejně sám před sebou, jsa v srdci raněn ideálem, jež mudrci pozdvihli ke skutečnosti. Co bylo nyní z tohoto vulgárního člověka, jež každý u sebe teprve skrýval, přemáhal, aby se přes něho vypracoval ve vyšší bytost? Tedy také kol celé řecké kultury hysterie se plížila a ji obstavovala. Vidíme ji číhati všude, slyšíme ji chroptěti všude, mythy jsou jí plné, tušíme ji z řeči snově jasné, ano, celý pojem obce, v němž občan se s radostí ničí pro rozkoš povznesené hodiny nebo pro zdání slávy, zaznívající mezi potomky, jest hysterický. Ale tu měl národ ještě sílu, aby vynalezl zařízení, které pomáhalo mu „odreagovati“ nejvyšší měrou jeho hysterii. Tragoedie nechce v podstatě činiti nic jiného, než co zamýšleli oni

Hebbel kněžně Wittgensteinové o textu Lohengrina: „Jest, máme-li na zřeteli hudbu, jistě z nejvýtečnějších, avšak úloha dramatu počíná se teprve tam, kde on přestává, a to v jednotlivostech, v každém verši, jako v celku, v úhrnném organismu. Abych se dotkl jen nejbližšího, každý jistě ví v onom okamžiku, kdy Lohengrin své Else zakazuje ptaní, že se ho zeptá, ale básník musel by z otázky vyvoditi něco zcela jiného než smrt, nechce-li propadnouti trivialitě, nesměl by také zákaz sám postaviti holý, nezdůvodněný, nýbrž zápletko a rozuzlení muselo by býti nekonečně stupňováno a výraz stejnoměrně ponořen v blýskavé barvy. Hudebník naproti tomu má plnou pravdu, obmezí-li si ovzduší takto a ne jinak“. 29. ledna 1859 píše princezně Marii Wittgensteinové: „Drama básnické, abych je tak jmenoval k vůli protikladu, *objímá člověka v jeho celé totalitě a ve všech jeho vztazích k světu*, drama hudební jest omezeno na život duševní, vyjadřuje jej však takovým způsobem, že básník nutně zmlká... Všeho toho, co činí Shakespeare dramatickým hrotem tisíciletí, nemůže skladatel potřebovati; musí nesmírná ta díla umělecká rozvésti v jednoduché novely, z nichž vzešla, a dobře tak činí, jen když neprohlašuje toho, co strhuje svět k úžasu a podivu, proto za nadbytečné, že se to nehodí do jeho okruhu... Básnicko-dramatický bod vrcholu splývá pouze v nejvzácnějších případech s bodem hudebním“...

Wagner nebyl v té míře theoretikem jako jím byl Hebbel. Wagner byl především genius tvůrčí. Hebbelovi bylo *přemýšlení* o umění integrující součástí jeho nadání, smíšeného podivuhodně z názoru a úvahy. (Gottfried Keller, toto stělesnění zdravých smyslů, zvláště zraku, nemohl nikdy pochopiti neustálého hloubání Hebbelova).

Hebbel má stejný význam jako kritik, dramaturg, esthetik i básník. Wagner byl temperamentu těkavého a plamenného, Hebbel naproti tomu byl suchý, střízlivý, až chladný v neuprosné logice a přísné zákonnosti veškerého díla svého.

Hermann Bahr:
DIALOG O TRAGICKÉM.
Přeložil Jaroslav Vogl.
(Pokračování.)

„Jako Midasův lazebník rákosí,“ pravil mistr, „svěřují se lidé psacímu stroji.“ Ale pak se obrátil k umělci, jenž mlčel. A tázal se ho: „Což ty nemáš pranicého říci?“ Umělec rozmýšlel se ještě chvíli trochu, pak odpověděl: „Bude mi za těžko pohlížeti na umění z této stránky, především, pokud jde o jeho působnost, zatím co bych si na jiné zakládal, totiž v díle samém, které mi stačí, pokud jest jen v sobě nutné a pravdivé, ať si pak lidem škodí nebo prospívá, zakládá státy či je boří, pomáhá zachraňovati národy nebo je kaziti. Nesmíš se tedy diviti, páchne-li mi tedy tvoje mínění dokonce policií. Jest však snadně možno, že máš pravdu a že tragoedie v podstatě byla Řekům předepsána jejich lékaři. Jen že básníci o tom pravděpodobně ničeho nevěděli. Ale mně při tom jest žertovné, že, má-li se to s tragickým tak opravdu, herec jest pak zlý člověk, někdo, kdo není ještě tak daleko jako ostatní, někdo, v němž všechny zakázané pudry divokosti žijí ještě neskroceny, nepodlomeny, někdo, kdo zůstal blíže zvířeti, a tak dalo by se vysvětliti, proč jest národům, pokud na sebe drží a dokud mají ještě nezkalené svědomí, vždy tak podezřelým — obdivují jej, bojí se ho a pohrdají jím současně, nepřipouštějí ho

do své společnosti, mají z něho děs. A pak, neplatilo by totéž také o tragickém básníku? S herci jest tomu jinde ještě jinak, mám o tom vlastní domněnku, kterou příležitostně buve vám vyslechnouti. Především však musíš nám nyní vysvětliti, jak to chceš srovnati, že nemůžeš snést dramatu a při tom připisuješ mu tak vysoký význam. Pak má náš medicus pravdu: Je-li tomu tak, jak míníš, a má-li tragické umění opravdu sílu, aby mohlo vykoupiti a zapuditi zakázané a tím porobené, ale v hlubinách ryjící a tím nebezpečné affekty nepřekonaného lidství, které jako úkladný jed, jako tajná hysterie, jak jsi řekl, mohou ohrožovati ony dnešní: nemohu pochopiti, jak jim nicméně můžeš pohrdati.“

Po přestávce pravil mistr: „Snad se mýlím. Snad mají pravdu ti, kdož myslí, že lidé zůstávají vždy týmiž a že námi vládnou ještě zcela tytéž vášně. Nietzscheův přítel, Rée, rád tvrdil, že lidé v podstatě se nezměnili, učili se toliko ovládati a přetvářeti, když ve skutečnosti vidíme v dobách nepokoje, kdy jest uvolněna přísnost zákona a strach před trestem, kterak zvíře bezprostředně zase propuká.“

Potom ovšem nemohli bychom také ani my postrádati tragoedie. Smýšlím však jinak. Jsou zajisté i mezi námi lidé, kteří zůstali divokými, ježto příroda ne nechává hned tak vymřiti nějaké formě, ale dříve podržuje si radost, udržovati prvních vedle zralých, jako by se chtěla honositi svou vlastní prací. Ale myslím, že jsou mezi námi vedle těchto fossilních také jiní lidé, výchova tisíci a tisíci let přece účinkovala. Jsou dnes již lidé, kteří nejsou divoci, kteří již naprosto nemají potřeby teprve se překonávati, aby byli spravedliví, blahovolní, prosti závisti, dobrotiví a milovní, kteří nemohou býti ničím jiným, kteří jsou tak, jak po sta a tisíciletí bylo vždy přikazováno, a kteří budou se pohybovati mezi těmi ostatními starého druhu jako mezi zvířaty nepochopitelně cizími s oním zvědavým podivem, s nímž úsměvný Leonardo pohlížel na zuřivého Buonarrottiho. Jak tu jsme, nechceme se přece dělati lepšími než jsme, ale kdo mezi námi jest opravdu tak krvelačný a vraždmilovný, anebo jen závistivý, kdo jest opravdu tak zlý, aby se mohl cítiti dopaden, vidí-li Jaga nebo Richarda III.? Že takovými nejsme, není nikterak naší zásluhou. Máme toliko štěstí, že pocházíme z předků, kteří statečně pracovali na sobě a během mnoha pokolení povznesli se do té výše, že jejich s námahou dobytá, s násilím uhájená, pečlivě ošetřovaná kultura stala se na konec v dědicích druhou přirozeností. A mluvím o nás, o takových lidech, kteří již nepřevzali oněch zlých tragických pudů, ale za to již světlejší náklonnosti, které vesměs vykvetly v oblasti krásných mravů, a táži se nyní: co znamená pro nás tedy ještě tragické? V nás není již co „odreagovati“, nám může býti tragické se svým shonem vyhaslých pudů, které známe už jen z vypravování, toliko nudné nebo směšné, nepotřebujeme ho však — máme nyní zcela jinou potřebu. Jako totiž vývoj se nikdy neuzavírá a příroda, nikdy neodpočívající, ve své tichosti klade kruh na kruh, lidstvo nepřestává námi, a znamenáme-li opravdu konec vzhledem k minulosti, cíl, naplnění, musíme přece na druhé straně dále, k budoucnosti, býti sami zase začátkem, východem, novým pokusem. Zatím co naše instinkty, naše affekty se všeobecně podle ducha přetvořily i přizpůsobily jeho příkazům, tak stal se právě on jiným, žádaje nových instinktův a affektů, jak již ve věčné měně vždy jimi jest pronásledován, ale nikdy dostižen. Cítíme se opět neúplnými a potřebujeme, abychom tak řekli, učiniti se hotovými. Jak řekl Nietzsche: „Naši bytnosti jest stvořiti vyšší bytost, než jsme sami.“ Bájka o dobrých Evropanech a dokonce o „nadčlověku“ může nám býti nepříjemná, označuje přece jen všude v naší touze nový druh člověka, pro nějž my sami jsme teprve jen praeludiem: bohatě zkušeného a prostého, sublimního a subtilního, jemného a něžného, nečinného, pohádkového, zhýčkaného, bujného a ochráněného, tiše zářícího, jemně vítězího alpského člověka, nadčlověka dalekého člověčenstva,

tak vysoko nad námi, jako my jsme nad opicí. Smějte se mi jen, že blouzním! Tatáž touha plíží se přece také vám až do snů. Co však můžeme učiniti pro ni, jak dojíti „přeformování“, o němž vi již dobrý Angelus Silesius?

Du musst den Leib in Geist, den Geist in Gott versetzen,
Wenn du dich, wie dein Wunsch, vollkommlich willst ersetzen.

Jak to začneme? Rahel pravila hluboké slovo: „My sami jsme si obrazem: a budeme-li míti před sebou jiný, staneme se jinými.“ V tom jest tajemství veškerého lidského vývoje a možná také dokonce zvířecího; snad musí také zvířeti vyšší forma, prve než může se k ní povznést, objeviti se jako vise jeho tužby, nové stvoření, jímž se má státi, musí také od něho býti spatřeno jako obraz. Jest na nás, abychom tvořili přelud, jako ono pokolení Homérovo tvořilo přelud heroického člověčenstva, který tak pevně na sebe strhoval potomstvo, že se postupně stalo tím, čím se původně jen zdálo. Mělo-li by se však nám podařiti, že bychom homersky tak utvořili svoji touhu, že by obraz byl silnější než skuteční lidé a je dovedl by vůbec podle sebe přeformovati, pak nemáme jim, jak to činí tragické umění, vytrhávati staré pudy, neboť vymřely v nás, nýbrž máme jim nyní vštěpovati nové, čemuž bude nyní přináležeti zcela jiné umění, pro něž dosud ještě nemáme jména a o němž zatím víme toliko to, že jeho podstatou i silou bude býti netragickým, jako ona nová kultura, která je má přinést, jest možná jen u netragických lidí. Mohl bych je nazvati mythickým uměním, poněvadž si nedovedu mysliti, jak bychom jinak mohli dospěti k novému životu, než tak velce a výhrůžně malující na nebesích svá přání, že staré lidství poděšeno klesá, než tolik majíce síly, abychom mythy vytvořili, dle nichž by se potomstvo učilo žiti.“

Tu umělec pravil: „Napadá mi, že Goethe psal kdysi Zelterovi, že se nenarodil tragickým básníkem, a stojí tak také na jiném místě, že se děsí pouhé myšlenky napsati opravdovou tragoedii, ježto by se mohl zničiti pouhým pokusem, když jeho povaha jest tak konciliantní. Tomu jsem nemohl nikdy úplně porozuměti. Ale možná, že míní totéž, co ty.“

Mistr pravil: „Němci dělají mnoho hluku s Goethem, mají dokonce spolky pro něho, ale netuší ho dosud nikdo. Jeho doba teprve přijde. Až jednou bude uklizeno po starém člověčenstvu, až pak přijdou ti první noví s jásotem, upozorují, že již před nimi byl kdosi, veselý jako oni, pán života, netragický každým coulem ve své jistotě a klidu. Dovedl moudře to skrývati před svým pustým národem, leč byl i tak již podezřelý a nedostatek hrozný. Ostatně byl netragický člověk také již dříve: Horatio, který byl „když netrpěl ničeho, zatím co trpěl vším, plný muž, který ránu, dar všude se stejným bral díkem,“ a Prospero, který odpřisahá „toto příšerné čarování“ a za nebeské hudby láme hůl, topí knihu mnohem hlouběji, „jež kdy olovnice mohla proniknouti“, a vlastně také již Theseus v Euripidově Herakleovi, a chcete-li, Sofoklova něžná Chrysothemis a odpírající Isména. Vedle svých zlořečených „reků“ stavěli tragičtí básníci vždy rádi tiše úsměvné, hluboké a mírné lidi, kteří pozdvihují toliko poněkud prst a naznačují daleko do dálky, snad na nás — jak bude tomu u nás: zda se odvážíme dokonati je a zříditi takové sochy budoucnosti, které jednou později mají se oživiti a sestoupiti a kráčet naši zemí.“

Umělec řekl: „Sochami jmenoval jsi nyní to, čeho žádáš od básníků? To se obrátím raději na sochaře. Rozumíš, co míním?“

„Říká se, a také o Goethovi,“ odušil pán, „že plasticky zfalšoval svůj dramatický pojem. Ale nech nás jen, naše svědomí jest dobré. Nechť si jen básník jest sochařem, jako Homér!“

(Pokračování.)

Hermann Bahr:

DIALOG O TRAGICKÉM.

Přeložil Jaroslav Vogl.

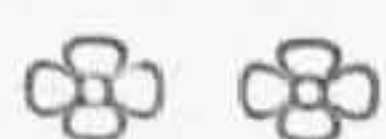
(Pokračování.)

Při nejbližší příležitosti počal lékař takto hovořiti: „Dovol, abych tvoji domněnku o tragickém umění nejprve opakoval, zda jsem jí dobře porozuměl. Vzniká-li v člověku, míníš, kultura a ponenáhlu stává se, k čemuž je každá puzena, druhou přirozeností, musí vypuditi první, původní kulturu. Staré nepotřebné city nebo vášně, které se s ní nesnášejí, zaměňuje novými, pokud její účelům se hodí. Ony se zakáží, ze strachu nebo studu zaprou, pak ze zvyku skutečně zapomenou a po nějakém čase zdá se, že zmizely. Tu však odvoláváš se na nás, že affekt, který přirozeně nedojde svého ukojení, nabývá často nebezpečné změny, a bojiš se proto, že ona první přirozenost, vypuzena ze vzpomínky, musí se státi hysterií, proti čemuž nemáme pak nijakého prostředku, než pokleslý pud, který zjedovatěl, poznovu, jak se dnes po výtce hypnosou děje, vyburcovati, vyvráti, a pak, jak to dnes nazýváme, odreagovati. To byl by smysl tragedie, které tedy, nastoupí-li nějaká kultura nebo nová forma lidsiví a odvrhne pudy kultury neb formy dřívější, jest pečovati o to, aby tyto, nemají-li pomalu celou bytost vlekle otrávit, čas od času byly vypuzeny, až by v novém pokolení vždy slabší a slabší jsouce, znenáhla přirozeně vymřely a posléze zašly. My však, myslíš, kteří jsme tu, jsme lidé, v nichž se to dávno odehrálo, v nichž dávno není již zbytků oné první přirozenosti, které bylo by nutno odváděti, v nichž dávno byly vyssáty druhou přirozeností, a tak shledáváš směšným, že dávno jsouce uzdraveni, ze zvyku stále ještě děláme léčbu, jež nás jen trýzní. Na nás jest spíše nyní po nové kultuře, tedy ještě přes onu druhou přirozenost, spěti vzhůru k třetí přirozenosti, v níž pak ovšem, ježto přece zase tato bude musiti zakázati mnohý nový affekt, teprve později, právě dle tvého mínění, opět tragedie stala by se nutnou, což jsi sice neřekl, co však tkví v tvých myšlenkách. Mně jde však především o jinou otázku. Má-li totiž býti tragedie povždy jen takovouto léčbou zadržných pudů, nevím nicméně, je-li jen touto. Definice, která chce obsahovati všechno, bude vždy nepravdivou. Nechť si říkáš o věcech cokoli, jsou vždy něčím více. Nejen maloměšťák, jak se posmíval Marx, nýbrž náš celý život sám skládá se z toho a onoho. Napodobme jen tvého Aristotela, který vymeziv přesně a určitě nějaké zřízení neb zařízení, neopomíjí nikdy dodati: může býti za druhé také a za třetí má býti dále. Tys mi však onehdy pletl se tou měrou do řemesla, že si musíš již dáti líbiti, budu-li se dnes náhradou hojiti se na oboru mravním. Táži se, zcela, jak ty jsi se tázal: „Jak to přijde, že lidé si libují, mohou-li prožiti strašlivé, hrozné věci? Ale činí tak jen v divadle? Dej si jednou, je-li ti to neznámo, vyprávěti o masseurkách a galantních dámách, co na nich vše se vyžaduje. Je to jistě choulostivé thema, nedá se však více již ututlati, že mnoho lidí našeho vzdělání, smýšlením a chováním výtečných lidí nejlepšího vkusu nemůže žíti, aniž by se občas neosvěžilo v bahně výstředností, jež jsou tak ohavné a mrzké, že ani ten, kdo jich sám postrádá nemůže, přece se ostýchá je pouze jmenovati. Ovšem říká se nyní hned: patologické. Zajisté, v mnoha případech. Nemůžeme však přece tvrditi, že devět desetin našich vzdělců jest patologických, nebo slovo samo pak pozbývá vůbec smyslu. Dle mé statistiky jest v našich kruzích nyní skoro každý třetí člověk flagelantem v nějaké formě. Nesmíme se proto hned lekat, není to konečně tak zlé, jak by se zdálo. Neboť

nejvíce lidí dráždí právě přec jen myšlenka; odbývají to po výtce imaginárně, výkon si brzy zošklivují, jsou jen platonickými sadisty“.

Mistr pravil: „Jisto jest nepochybně, že tomu tak u mnohých. Jdu-li na ulici a prohlížím si mimojdoucí, dívím se často, jak vzácným jest čistý výraz. Často za hodinu nepotkáme nikoho, kdo by se podobal člověku. Také rozkošné dámy, krásní starci mají přec ponejvíce osudný rys v obličeji. Z jejich zraků šilhá chaos.“

„Bereš mi slovo z úst.“ pravil lékař. „To je to právě: chaos nás láká. Francouzi to nazývají nostalgií bláta, a mně napadá tu vždycky malá rozkošná historka, kterou myslím Hello kdysi vyprávěl. Bylo to za posledních dnů císařství při nějaké slavnosti v Tuileriích. Mezi vítězi nad Evropou a nádherně oděnými dámami, jež obklopovaly strašného císaře, seděl malý římský král na přepychovém koberci, kdežto venku, obrovským oknem podívané, šplouchali se v kalužích špinaví kluci, jak jest jejich zvykem. A zdálo se, že malý král byl smuten. Velký císař přistoupil proto k němu a tázal se: „Co je ti, můj synu?“ „Vše to,“ pravilo dítě, „vše to mne nudí; a ukázalo pohrdlivě na sochy a obrazy v sále.“ „Vše to,“ pravil císař, „jest uměním.“ „Vše to,“ odpovědělo dítě, „mne nudí;“ a ukázalo na hrdiny kolem císaře. „Vše to,“ pravil císař, „jest sláva.“ „Vše to,“ opakovalo dítě ještě jednou, „mne nudí;“ a ukázalo na dámy, které se usmívaly. „Vše to jest krása. Co chce tedy tvoje smělá ctižádost? Co chceš?“ pravil všemohoucí císař a dotkl se rusé hlavy hochovy. „Otče,“ odpovědělo dítě, vztahujíc svou malou ruku k oknu „otče,“ raději bych se válel také v onom krásném blátě.“ Nevím ovšem, co učinil velký císař, ale byl bych si již dovedl pomoci. Byl bych králi svlékl kalhoty a vyhnal jej ven, on byl by za půl hodiny velmi šťastným, naleznuv svůj teplý koberec. Rozumíte mi, co myslím? Stane-li se kultura lidem běžnou, počne je nuditi. Zapomínají pak, co z ní mají. Stane se jim fádni. Jest tomu skutečně tak: pomyslete jen, jak se každý z nás zlobí, nutí-li ho mrav slušně sejmouti klobouk a přívětivě se usmívat, a nenapadá nám, jaká práce tisíce a tisíce let v tomto zdvořilém pozdravu vězí. Zaveďme však zase jednou chaos, jen na jediný den a dovolme každému řídit se bez rozvahy svým rozmarem a střileti na nás, když se mu nelíbíme, uvidíte, jak zítra bude každý volati po policii, demokratičtí křiklouni svobody především. Kdybychom při každém nepatrném mravu, kterým bezohledně cloumáme, byli si vědomi toho, co lidstvo stál, a jak namáhavě bychom zítra, kdyby dnes zašel, jej musili vynalézati, byli bychom skutečně svobodni, neboť pak bychom teprve pochopili, proč posloucháme. Byl bych jednou dceru generála Gablera zavedl do bordelu; sázím se, že by se byla pak v mělké a nuzné kultuře zpozdlého Tesmana cítila ještě úplně volnou. Nařiká se stále, že elegantní dámy horují pro vrahy a popravy. Nevěřím však, že horují, ony nežízňají po krvi, právě tak jako naši satanisté ve fraku, to říkají o nich jenom hloupé romány, nýbrž jako se malé děti lekají, aby byly zase hodné a poslušné, dychtí lidé našeho vzdělání podívat se někdy do propasti, nad kterou se vznášejí. Zděšení zachycují se pak zase tím pevněji a přítulněji drsného provazu kázně. Někdy ovšem zmocní se některého zavrať a on se sřítí, toť právě oběť sportu, který nám proto přec jest velmi zdravým. A tak, myslím, má se to i s tragedií: dává člověku cítiti, co má ze své kultury, když mu ji na okamžik odnímá a vrhá jej do všech hrůz barbarství, že na konec, zachráněn, mní se blaženým, moha opět sloužiti zbožnému mravu. Myslím tedy jako ty, že jest policejním opatřením, jež naše dobré umělce onehdy tak rozzlobilo. Miním, že také lidé nejvyšší kultury nebudou jí moci postrádati, protože bude vždy nutno, také jim občas zase namalovati chaos na stěnu.“ (Pokračování.)

Hermann Bahr: ♣
DIALOG O TRAGICKÉM.
Přeložil Jaroslav Vogl. ♣

(Pokračování.)

Pán odpověděl: „Jako jsme tedy ve vlasti často nevděční a nedovedeme si vážit svého majetku, ale na cestách, když se nám ho nedostává, ihned ho bolestně postrádáme, rovněž tak zavádí, myslíš, tragoedie diváka do cizí země, která se nachází ještě před objevením kultury, kde se mu bude stýskati a kde konečně zpozoruje, co vlastně má dobrého na té často nepohodlné společnosti a jak jest zpozdlý, touží-li dostati se z ní. Připouštím, že to má také svůj význam, nechci nijak pokládati za rozhodující svou definici. Myslíš-li však dále, že každá kultura, i ta nová, která se v nás ozývá, musí mít takový prostředek, aby servala někdy závoj chaosu, který se jinak úzkostlivě zakrývá, rovněž jako už naše nová kultura po nějakém čase, právě když se teprve opravdu cítí pevnou, má odreagovati pud, který byla zadržela, jest mi to znamením, že jednou opět, jak již to při rozhovorech bývá, týmiž slovy rozumíme právě totéž. Co nazýváš novou kulturou? Jak si představuješ onu naši?“

„Smím-li odpovídati za medika,“ pravil jinoch spěšně, „řekl bych, že přec poměr lidí, kteří žijí pospolu, ustavičně se střídá, totiž podle potřeb hospodářských, jejichž podmínky a prostředky se mění —“

„A mnohdy,“ vpadl lékař, „mnohdy také, pane marxisto, nač vždy zapomínáte, dle nových pojmů, které se v lidech tvoří, dle nějakého poznání, které náhle objevují, podle změněného názoru a pohybu hvězd, nebo o vývoji celé přírody. Mnohdy také z hlavy, ne vždycky žaludkem. Avšak dále.“

„Tedy,“ pokračoval jinoch, „poměr lidí se vzájemně střídá, a tím střídá se přirozeně, co může býti dovoleno, a co musí býti zakázáno, a tím střídá se pak znenáhla také celý pocit, který každý člověk ze života má. Jeho výraz však ve všech vztazích člověka k sobě samému, k bližnímu, k včerejšku a zítřku, k zde a tam, ten nazýváme kulturou. Ježto nyní vývojem techniky náš celý život stal se novým —“

„A tak dále,“ přerušil ho lékař, „jak lze čísti v každé socialistické fibuli. Ale v celku je to pravda. Kultura jest formou našeho života, a tedy s tímto ve věčném pohybu, ona může právě tak málo odpočívat jako příroda a tak bude zajisté v našich potomcích zase jinou, než byla v našich předcích.“

„Jinou?“ pravil mistr. „Nikoliv. Jinou ovšem, dle zdání, ale posléze přece touž, má-li to přece zase býti tak, jak myslíš, že se také zase bude zakládati na morálce, na dobrém a zlém, jak právě jinoch děl: střídá se to, co jest dovoleno a co zakázáno, bude tedy zítra, míní patrně, jiné dovoleno a jiné zakázáno, vždy však ještě jedno dovoleno a jiné zakázáno. Tak to však nemíním, neboť pak nebyli bychom zase dále, než již byli Egypťané a Židé, a také tato nová kultura spočívala by pak ještě na témž podvodu, který dosud řídil všechny kultury. Dosud dali se totiž všichni vládcové ovládati svými vlastními rozkazy. Vyšší člověk, který nižšího, aby ho učinil povolným pro své účely, podrobil jistému zákonu, stal se ihned šalbou sebe samého, začal sám věriti tomu, co svým otrokům nařizoval, podřídil se ponenáhlu také sám pro sebe „morálce“, která byla přece jen vynalezena, aby ony zdeptala, nyní však měla býti také jemu jařmem. Snad bude to tak vždycky. Možná. Jen neměli bychom se pak odvažovati nazývat novou kulturou, co by pak přece zase bylo jen deklinací té staré. Já však rád myslím, že kdyby nám, těm několika lidem,

kteří v podstatě jinak se pocítují, než lidé dosud byli, a kteří u sebe vědí, že všem starým formám odrostli, kdyby se nám skutečně podařilo, a touto nadějí žijeme, jak již Nietzsche byl žádal, utvořiti znovu vládnoucí kastu; bylo by, myslím, na ní novým to, čím by pak vskutku opravdu nová kultura započala, že by totiž se cítila dosti silnou, aby již nelhala, ani vůči svým otrokům, ani vůči sobě samé. Otrokům by řekla: Není dobra, není zla, ale co nařizují, má se státi, poněvadž tomu chci a poněvadž jste slabší! Svým vlastním lidem řekla by: Není dobra, není zla, vše je dovoleno, ale vizte, jaký obraz člověka jsme narýsovali, a nemáte-li vyššího, pak pomozte nám žiti jej tak dlouho, až se mezi námi objeví skutečně, a pak ve vaší touze bude zase již nový! V naší kastě nebyl by tedy zapovězen žádný pud, ač se ovšem dají mysliti také pudy, které by nemohly býti „odreagovány“ činem, ale tyto nebyly by již mrzce potlačovány ze studu, nebyly by úzkostně „polykány“ a násilně zapomenuty, čímž vzniká právě ona hysterie starých kultur, nýbrž s podivuhodnou nestoudností toho, jenž ve všech lidských věcech jest volným, s nestoudností, která ve všem, co kdokoliv cítí, klidně poznává přírodu, byly by klidně „oddisputovány“; měli bychom tragédii v denních diskusích. A tak mohli bychom také uniknouti chaosu hrozbou, poněvadž si to představuji právě jako něco zvláštního této kultury, že s otevřenýma očima bude se držeti nad propastí, se zrakem klidně a pevně upřeným do hloubky, z níž po tisíci a tisíci letech přišla na světlo. Tys nám přece sám vyprávěl, jak si dnes lidé dovedou pomoci: neřestí. V každé kultuře byla neřest dosud zapírána, a žádná jí nemohla postrádati. Nuže, snad naučí se lidé posléze snést také tuto pravdu: že potřebují neřesti. V dějinách svých čteme vždy, z jakých strašlivých přestupků a poskvrnění, rovnajících se sodomštině, se obviňují, a nebe ví dobře, proč má ze spravedlivého tak malou radost: neboť jen hříšník má pokoru k ctnosti a také pravý požitek z ní, pročž také Bůh nazván byl jednou od sv. Augustina pozoruhodným slovem *peccatorum ordinator*, jako by on sám to byl, který by neřesti přikazoval.“

Grammatikus pravil: „Snad jest právě tak rozuměti eleusijským mysteriím, k nimž také byla připouštěna jen vládnoucí kasta; ovšem, co se tam vlastně dělo, nevíme.“

Mistr přisvědčoval: „Takové mystérie představuji si v budoucnosti, jen že zcela nemystické ovšem, nebo chcete-li jako „černé mše“. Slavnosti ďábla, při nichž člověk má spatřovati nadčlověka, kterého každý ještě v sobě nosí, a při nichž jednou do roka smí skočiti do ohně své přirozenosti, aby polekán, utišen, s hlubokým povzdechem vrátil se zpět do krásného mravu.“

Lékař pravil: „Vlastně dělo by se tím jen veřejně, a jak se zdá, že míníš, z moci státní, co dnes se děje potají a kradmo.“

„Zajisté,“ odpověděl mistr, „ale pak právě s dobrým svědomím; a to jest to, nač churavíme; my jsme mnohem méně chaosem churavi, naproti tomu dovede si příroda pomoci a protluče se již, jako bychom trpěli zlým svědomím, poněvadž každý pocítuje chaos, když se v něm hne, jako hanbu, jako jemu a jenom jemu přírodou způsobenou urážku, jako zvláštní skvrnu, kterou musí spěšně skryti. Kdybychom poctivě řekli: Nikdo nevydrží býti vždy slušným člověkem, to by bylo proti přírodě, je třeba někdy se osvěžiti, musí býti pausy, v nichž se teprve zase poněkud sebereme, až to, ve jménu Božím zase znovu začne; kdybychom tedy bez přetváření jevíli se takými, jakými jsme, jako zvířata, která se jen v tisíci a tisíci letech naučila představovati člověka, musí si však z toho někdy oddechnouti, ježto by se zadusila jinak pod horkou maskou; kdybychom se odvážili poznati posléze jen svou vlastní záhadnou bytost se světlýma dobráckýma očima, hrozivě vztyčeným ohonem: byli bychom brzy vyhojeni ze všech epilepsií, kterými musíme nyní vždycky vykupovati své vzdělání.“

(Pokračování.)

□ □ □